

<https://doi.org/10.15407/socium2020.03.035>
УДК 3.086:316.354.4

Вітковська І.М., старший викладач кафедри соціології управління та соціальної роботи соціологічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна, email: i.vitkovskaja@karazin.ua, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5624-4301>

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН

На основі вторинного аналізу результатів емпіричних соціологічних і статистичних досліджень визначено головні тенденції розвитку громадських організацій в Україні: зростання кількості зареєстрованих громадських організацій; збільшення кількості громадських організацій соціального спрямування та збільшення кількості реалізованих проєктів щодо надання соціальних послуг внутрішньо переміщеним особам, учасникам АТО та людям, які належать до вразливих груп населення і перебувають у складних життєвих обставинах. Мета статті – дослідити сучасний стан соціальної відповідальності громадських організацій в Україні. У статті соціальну відповідальність громадських організацій визначено як “характеристику, що інтегрована у діяльність громадської організації на основі її Статуту та реалізується на практиці шляхом надання послуг на професійній основі, відповідно до міжнародних норм, для досягнення соціально значущих цілей, захисту суспільних інтересів і вирішення гострих соціальних проблем, забезпечення сталого розвитку громади, регіону, країни в цілому”. З метою поглибленого дослідження основних принципів соціальної відповідальності громадських організацій автором проведено контент-аналіз 200 вебсайтів громадських організацій. В анкету контент-аналізу включено такі показники, як річний фінансовий звіт, річний нефінансовий звіт, стратегія розвитку громадської організації, інформація про партнерів тощо. Основними показниками соціальної відповідальності громадських організацій є відповідність Статуту організації вимогам чинного законодавства України та положенням міжнародних стандартів, прозора діяльність з урахуванням інтересів зацікавлених сторін, наявність річних звітів (фінансового та нефінансового) тощо.

Ключові слова: громадська організація, соціальна відповідальність, соціальна відповідальність громадських організацій.

Vitkovska I.M., Senior Lecturer, Department of Sociology of Management and Social Work, School of Sociology, V.N. Karazin Kharkiv National University, 4, Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine, email: i.vitkovskaja@karazin.ua, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5624-4301>

SOCIAL RESPONSIBILITY OF NON-GOVERNMENT ORGANIZATIONS IN UKRAINE: CURRENT STATE

Author uses secondary analysis of the results of empirical sociological and statistical studies to identify the main trends in the development of non-government organizations (NGOs) in Ukraine: the growing number of registered NGOs; increasing number of non-government social organizations and increasing number of implemented projects for the provision of social services to internally displaced persons, anti-terrorist operation participants and people who belong to vulnerable groups, or/and are in complicated life circumstances. The purpose of the article is to consider the current state of social responsibility of NGOs in Ukraine. The social responsibility of NGOs is defined in the paper as

© Вітковська І.М., 2020

ISSN 1681-116X. Український соціум, 2020, № 3 (74): 35–43

35

“a characteristic that is integrated into the activities of the NGO based on its Statute and implemented in practice by providing services on a professional basis, following international norms, to achieve socially significant goals, solving acute social problems, ensuring sustainable development of the community, the region, and the country as a whole”. To have an in-depth study of the basic principles of social responsibility of NGOs, the author conducted a content analysis of 200 websites of NGOs. Content analysis questionnaire included such indicators as annual financial report; annual non-financial report; NGO’s development strategy; information about partners, etc. The main indicators of social responsibility of NGOs are in compliance of the organization’s charter developed according to requirements of the current Ukrainian legislation and the provisions of international standards; transparent activities taking into account the interests of stakeholders, availability of annual reports (financial and non-financial), etc.

Keywords: *non-government organization, social responsibility, social responsibility of non-government organizations.*

Після Революції гідності, окупації Криму, початку бойових дій на Сході України та пандемії Covid-19 розпочався новий етап у формуванні громадянського суспільства в Україні. Громадські організації стали активно вирішувати соціально значущі проблеми суспільного розвитку: допомагати внутрішньо-переміщеним особам, підтримувати учасників антитерористичної операції, брати участь у реабілітації поранених військових, інвалідів, допомагати лікарням і хворим. Це спричинило суттєві зміни в світогляді людей, їх способі життя, соціальних настроях, а також налагодження більш тісної взаємодії влади з громадськістю. Особливостями громадських організацій у сфері надання послуг є те, що вони порівняно з державними організаціями менш формалізовані та бюрократизовані, використовують індивідуалізований підхід до кожного клієнта, надають додаткові послуги, а також залучають широке коло фахівців і волонтерів для розв’язання проблем вразливих груп населення, що перебувають у складних життєвих обставинах.

Дослідження ролі громадських організацій в умовах становлення та розвитку громадянського суспільства представлені у працях вітчизняних учених, зокрема, В. Бега, О. Ващук, Л. Войтової, А. Івченка, В. Коваленко, А. Лясоти, А. Матвійчука, М. Менджул, Л. Усаченко, В. Степаненка, М. Шевченка, О. Юлдашева.

Змістовні ідеї щодо соціологічного осмислення соціальної відповідальності громадських організацій містяться у працях О. Безрукової [1], У. Волинець, В. Дементова, І. Стронянської, І. Ткачук [2] та інших.

Важливе значення для дослідження проблем функціонування громадських організацій у сфері надання соціальних послуг мають роботи С. Горбунової-Рубан, Ю. Горемікіної, А. Гуріної, С. Матяж, В. Дементова, К. Дубич, Т. Черкашиної та інших.

Мета статті – дослідити сучасний стан соціальної відповідальності громадських організацій в Україні.

За даними Державної служби статистики України, кількість зареєстрованих громадських організацій в нашій країні щороку зростає: у 2013 р. було зареєстровано 61 957 громадських організацій, 2014 р. – 61 090, 2015 р. – 67 911, 2016 р. – 70 321, 2017 р. – 76 000, 2018 р. – 80 500, на початку 2019 р. – 84 600 [3, с. 23].

Протягом 2014–2018 рр. зросла кількість легалізованих громадських організацій, а також частка населення, яке є членами громадських об'єднань (табл. 1).

Таблиця 1

Громадські організації в Україні у 2014–2018 рр.

	2014	2015	2016	2017	2018
Населення (на 1 січня), тис. осіб	45 426,2	42 929,3	42 760,5	42 584,5	42 386,4
Зареєстрованих ГО, од.	61 090	67 911	70 321	75 988	80 500
Частка населення, яке є членами громадських об'єднань, %	12,9	–	17,8	–	16,9

Джерело: складено автором за: Результати національних щорічних моніторингових опитувань 1994–2018 років. С. 420. URL: <https://i-soc.com.ua/assets/files/monitoring/dodatki2018.pdf>

За 2014–2018 рр. кількість громадських організацій на 10 тис. наявного населення в цілому зросла. Проте за кількісним показником громадських організацій Україна поки що значно відстає від європейських країн. Так, в Естонії (яка має один з найвищих показників розвитку організацій громадянського суспільства серед країн-членів ЄС) цей показник становить майже 250 організацій на 10 тис. населення, Хорватії – 85 організацій на 10 тис. населення, Угорщині – близько 65 організацій на 10 тис. населення [4, с. 262].

В Україні, за кількістю зареєстрованих громадських організацій, керівні органи яких прозвітували про свою діяльність органам статистики, з 2014 р. й дотепер лідерами є такі області: Закарпатська, Львівська, Дніпропетровська, Одеська, Харківська, Івано-Франківська, Запорізька, Сумська, Вінницька та Черкаська.

За напрямками та видами діяльності переважають громадські організації соціального спрямування, оздоровчі та фізкультурно-спортивні організації, організації професійної спрямованості, молодіжні, освітні, культурно-виховні, об'єднання ветеранів та інвалідів тощо [5]. Статистичні дані також підтверджуються результатами соціологічного дослідження “НДО у зовнішньому середовищі: організаційні проблеми та можливості розвитку”¹, згідно з якими, основними напрямками діяльності громадських організацій сьогодні є ті, що вирішують проблеми наслідків конфлікту в зоні АТО, адаптації внутрішньо переміщених осіб і членів їх сімей, проблеми соціального захисту, домашнього насильства та гендерної нерівності. Не менш важливим напрямом своєї діяльності громадські організації вважають створення ефективного та прозорого місцевого самоврядування [6].

В Україні протягом 2014–2019 рр. громадськими організаціями реалізовано сотні проєктів щодо надання соціальних послуг внутрішньо переміщеним особам, учасникам АТО та людям, які належать до вразливих груп населення та перебувають у склад-

¹ Опитування проведене в грудні 2017 р. – лютому 2018 р. з метою комплексної оцінки потреб у організаційному розвитку українських неурядових організацій в Дніпропетровській, Запорізькій, Харківській і на підконтрольних Уряду України територіях Донецької та Луганської областей за сприяння Європейської дослідницької асоціації (ЕРА).

них життєвих обставинах. Це такі громадські організації, як “Товариство Червоного Хреста України”, “Ла Страда – Україна”, “Країна вільних людей”, “Центр “Соціальна дія”, “Міжнародне товариство прав людини”, “Соціальна гармонія”, “Всеукраїнське патріотичне об’єднання “Волонтерський рух України”, “ВПО “Східний корпус”, “Україна – моя сім’я”, “Центр правової самоорганізації внутрішньо переміщених осіб”, “Вимушено переміщені особи “Джерело”, “Право на життя”, “Захист прав переселенців “Егіда ВПО”, “Департамент захисту прав внутрішньо переміщених осіб України”, “Жінки за права внутрішньо переміщених осіб”, “Центр допомоги внутрішньо переміщеним особам”, “Дім для ВПО Світловодськ”, “Центр реалізації програм та проєктів підтримки внутрішньо переміщених осіб у місті Одеса” тощо.

Активну підтримку людям, які належать до вразливих груп населення та перебувають у складних життєвих обставинах, у Харкові та області надають такі громадські організації, як “Харківська обласна організація Товариства Червоного Хреста України”, “Харківський обласний гендерний ресурсний центр”, “Асоціація багатодітних сімей АММА”, “Харківська асоціація незрячих юристів”, “Харківський центр волонтерів”, “Центр “Рівне право на життя”, “Право вибору”, “Ми небайдужі”, “Промінь”, “Спілка ветеранів АТО”, “Український фонд “Благополуччя дітей” та ін.

Незважаючи на щорічне збільшення кількості зареєстрованих громадських організацій, розширення напрямів їхньої діяльності та спектра надання соціальних послуг, у сучасному українському суспільстві актуалізується питання щодо дослідження соціальної відповідальності громадських організацій.

Нині в науковому дискурсі існує не так багато підходів до визначення поняття соціальної відповідальності громадських організацій.

Зокрема, І. Стронянська зазначає, що соціальна відповідальність громадських організацій повинна передбачати консолідовану (спільну) відповідальність держави, підприємств, домогосподарств, громадських організацій, де кожен несе відповідальність і має зробити свій посильний внесок у суспільний добробут, стійкий розвиток особистості, громади, регіону, країни [7, с. 164–166].

На думку А. Колота, соціальна відповідальність громадських організацій як суб’єктів інституту громадського суспільства полягає в тому, що вони є координаторами гармонізації відносин державних інститутів і суспільства, а також суспільного діалогу, посередниками між владою і громадськістю, контролерами додержання режиму законності, відповідальними учасниками соціальних відносин, захисниками інтересів соціальних груп. Соціальна відповідальність громадських організацій реалізується, насамперед, через їхню взаємодію з органами державної влади, громадянами, іншими міжнародними, всеукраїнськими та місцевими організаціями, бізнесом [8, с. 89–91].

В. Дементов, аналізуючи науковий доробок Ю. Лебединського та поділяючи його думку, вважає, що “соціальна відповідальність громадських організацій виявляється в удосконаленні нормативно-правової бази у сфері соціального партнерства; підвищенні ролі громадських організацій як посередників соціального партнерства між громадянином і державою; збалансуванні інтересів різних соціальних верств, категорій, груп населення шляхом удосконалення механізмів проведення колективних переговорів,

консультацій, укладення угод відповідних рівнів, сприянні розвиткові солідарності громадян у їх повазі до права та закону” [9, с. 309].

Крім того, в Україні діяльність громадських організацій регламентується Конституцією України та рядом законів². Проте, говорячи про соціальну відповідальність громадських організацій, вважаємо, що їх діяльність має регулюватися не тільки чинним законодавством України, але й положеннями міжнародних стандартів щодо соціальної відповідальності та нефінансової звітності: Міжнародним стандартом “Керівництво із соціальної відповідальності ISO 26000”, стандартом перевірки звітності Account Ability: AA 1000, Глобальною ініціативою зі звітності GRI (Global Reporting Initiative) – керівництвом зі звітності в сфері сталого розвитку тощо.

З огляду на ідеї щодо соціологічного осмислення соціальної відповідальності громадських організацій, які містяться у працях О. Безрукової, У. Волинець, В. Дементова, А. Колота, І. Стронянської, І. Ткачук та інших, а також посилаючись на основні положення міжнародного стандарту “Керівництво із соціальної відповідальності: ISO 26000”³, ми можемо запропонувати визначення соціальної відповідальності громадських організацій як характеристики, що інтегрована у діяльність громадської організації на основі її Статуту та реалізується на практиці шляхом надання послуг на професійній основі, відповідно до міжнародних норм, для досягнення соціально значущих цілей, захисту суспільних інтересів і вирішення гострих соціальних проблем, забезпечення сталого розвитку громади, регіону, країни в цілому.

З метою поглибленого дослідження основних принципів соціальної відповідальності громадських організацій проведено контент-аналіз їхніх вебсайтів. Проаналізовано 200 вебсайтів тих громадських організацій, керівні органи яких прозвітували про свою діяльність органам статистики, оскільки саме вони, на нашу думку, діють відповідно до своїх статутів, решта ж організацій, як зазначається в офіційних документах органів державної статистики, не були знайдені за реєстраційними адресами, тому й додаткові відомості про їх розташування та діяльність не відомі [5]. Для аналізу ми обирали лише ті організації, які оприлюднили свої річні звіти, що містять не тільки інформацію про фінансові надходження та витрати організації, але й соціальні показники, публічно підтвердили прозорість і підзвітність діяльності своєї організації, бу-

² Закон України “Про громадські об’єднання” від 22.03.2012 р. № 4572-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>; Закон України “Про свободу совісті та релігійні організації” від 23.04.1991 р. № 987-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text>; Закон України “Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності” від 15.09.1999 р. № 1045-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14#Text>; Закон України “Про благодійну діяльність та благодійні організації” від 05.07.2012 р. № 5073-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>; Закон України “Про молодіжні та дитячі громадські організації” від 01.12.1998 р. № 281-XIV. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T980281.html; Закон України “Про професійних творчих працівників та творчі спілки” від 07.10.1997 р. № 554/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554/97-%D0%B2%D1%80#Text>; Закон України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” від 21.03.1991 р. № 875-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12/en/ed20120101#Text>

³ ISO 26000. Social responsibility. URL: <https://www.iso.org/iso-26000-social-responsibility.html>

дували свою поведінку на етичних нормах (чесності, рівності та добросовісності), продемонстрували повагу до прав людини, гендерної рівності та дотримувалися верховенства права, відповідно до вимог міжнародного стандарту ISO 26000 “Керівництво із соціальної відповідальності”.

В анкету контент-аналізу були включені такі показники, як річний фінансовий звіт; річний нефінансовий звіт; стратегія розвитку громадської організації; інформація про партнерів тощо (табл. 2).

Таблиця 2

Аналіз вебсайтів і звітів громадських організацій в Україні

Назва громадської організації	Напрямок діяльності	Основні показники				
		Вебсайт	Нефінансовий звіт	Фінансовий звіт	Стратегія розвитку ГО	Інформація про партнерів
МГО “Міжнародна школа рівних можливостей”	Гендерна рівність, протидія торгівлі людьми та комерційної сексуальної експлуатації дітей, попередження ВІЛ/СНІД, робота з дітьми з особливими потребами, захист ненароджених дітей, безпека молоді тощо	+	+	+	+	+
ГО “Ла Страда – Україна”	Превентивно-освітня та інформаційна діяльність, соціальна допомога у вирішенні проблем торгівлі людьми, сексуальної експлуатації дітей, насильства, дискримінації, дотримання прав людини тощо	+	+	+	+	+
МГО “Соціальні ініціативи з охорони праці та здоров’я”	Діяльність у сфері розвитку дітей і молоді, громадського здоров’я, соціальної політики тощо	+	+	+	+	+
ГО “Наукове товариство інвалідів “Інститут соціальної політики”	Розроблення та впровадження новітньої соціальної політики щодо осіб з інвалідністю, створення рівних можливостей їх адаптації та інтеграції у сучасне суспільство тощо	+	+	+	-	-
ГО “Всеукраїнське об’єднання осіб з інвалідністю “Група активної реабілітації”	Здійснення заходів активної реабілітації людей з ураженнями хребта та спинного мозку, які користуються кріслом колісним, шляхом впровадження принципів активної реабілітації з метою включення людей після травми хребта в усі аспекти життя суспільства	+	+	+	+	+

Закінчення табл. 2

Назва громадської організації	Напрямок діяльності	Основні показники				
		Вебсайт	Нефінансовий звіт	Фінансовий звіт	Стратегія розвитку ГО	Інформація про партнерів
ВГО “Національна асамблея людей з інвалідністю України”	Консолідація зусиль, спрямованих на поліпшення становища інвалідів в Україні, сприяння захисту їх конституційних прав, підвищенню ролі й соціального статусу у суспільстві та захист спільних інтересів своїх членів тощо	+	+	+	+	+
ВГО “Асоціація інвалідів-спинальників України”	Всебічна реабілітація, захист прав і свобод інвалідів-спинальників та інвалідів з порушенням опорно-рухового апарату й формування гуманного ставлення до них через їх об’єднання для спільної реалізації соціальних, економічних, правових, трудових, медичних та інших програм	+	+	+	-	+
ВГО “Коаліція захисту прав осіб з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень”	Соціальна допомога людям з інтелектуальною недостатністю, захист їх прав, представництво інтересів, соціальна інтеграція й адаптація до життя в громаді	+	+	+	+	+
Навчально-реабілітаційний центр “Джерело”	Комплексні послуги з консультації, денного догляду, реабілітації для дітей та молоді з особливими потребами й дітей з групи ризику в Україні	+	+	+	+	+
ГО “Фонд соціального захисту інвалідів”	Фінансове забезпечення заходів щодо соціальної захищеності інвалідів, реабілітація учасників АТО, працевлаштування осіб з інвалідністю	+	+	+	-	+
ГО “Країна вільних людей”	Допомога внутрішньо-переміщеним особам, гуманітарна діяльність, робота з дітьми та молоддю, мінімізація наслідків конфлікту, психосоціальна підтримка ВПО	+	+	+	-	+
ГО “Центр “Дорога”	Реабілітація, оздоровлення та соціальна адаптація людей, залежних від алкоголю та наркотиків, соціальна допомога особам, які відбувають покарання та звільняються з місць позбавлення волі, допомога ВІЛ-позитивним людям тощо	+	+	+	-	+

Джерело: складено автором.

За даними табл. 2, в Україні існують громадські організації, які мають потужний потенціал, досвід впровадження у свою діяльність практики підзвітності (фінансових і нефінансових звітів), прозорості, доступності інформації на власних вебсайтах та соціально відповідальної поведінки щодо своїх клієнтів, партнерів і спонсорів. У таблиці показано не всі організації, що відповідають вимогам соціальної відповідальності, а лише найактивніші та найвідповідальніші.

Перевагою представлених організацій є те, що їх річні нефінансові звіти складено відповідно до Глобального договору ООН і містять таку інформацію: вступне слово керівника організації, основні принципи роботи, реалізовані проекти та плани на майбутнє. Проте у більшості громадських організацій на власному сайті відсутня інформація про Статут, де зазначено основну мету та напрями роботи організації, права й обов'язки її членів, організаційну структуру, органи управління, порядок звітування керівних органів, персонал громадської організації та інші відомості.

Висновки. За допомогою аналізу вебсайтів громадських організацій та їх річних нефінансових звітів ми можемо дійти висновку, що діяльність громадських організацій спрямована переважно на реалізацію програм і проектів; участь у благодійних акціях; взаємодію з клієнтами, громадою у розв'язанні соціальних проблем, представниками влади, міжнародними організаціями, неурядовими організаціями; відповідальність перед спонсорами та партнерами; готовність надавати допомогу постраждалим у кризових ситуаціях; захист навколишнього природного середовища тощо. Проте важливим елементом соціальної відповідальності є не тільки програми, спрямовані на зовнішнє середовище, але й програми, спрямовані на розвиток внутрішнього середовища організації (підтримку власного персоналу, волонтерів; розвиток людських ресурсів через програми підготовки та підвищення кваліфікації персоналу; надання допомоги працівникам у критичних ситуаціях; створення сприятливого морально-психологічного клімату в колективі тощо).

Крім того, впровадження соціальної відповідальності в практику діяльності громадських організацій сприятиме створенню позитивного іміджу та надійної репутації громадських організацій для подальшої співпраці з державними органами влади, бізнес-структурами, міжнародними організаціями, спонсорами та партнерами при вирішенні гострих проблем суспільства, громад, соціальних груп та індивідів, що перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги. Водночас впровадження соціальної відповідальності в практику діяльності громадських організацій сприятиме зростанню рівня довіри населення України до діяльності громадських організацій.

Список використаних джерел

1. Безрукова О.А. Відповідальність в сучасному світі: соціологічні інтерпретації та емпіричні студії: монографія. Запоріжжя: Хортицький національний навчально-реабілітаційний багато профільний центр Запорізької облради, 2015. 307 с.
2. Ткачук І.Я. Соціальна відповідальність громадських організацій України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 6. С. 52–56.
3. Україна у цифрах 2018: статистичний збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2019. 43 с. URL: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2019/zb/07/Ukr_cifra_2018_u.pdf

4. Степаненко В.П. Громадянське суспільство: дискурси і практики. Київ: Інститут соціології НАН України. 2015. 420 с. URL: <http://i-soc.com.ua/assets/files/book/stepanenko/stepanenko.pdf>
5. Україна у цифрах. 2019: статистичний збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2020. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/07/zb_Ukraine%20in%20figures_u.pdf
6. НДО у зовнішньому середовищі: організаційні проблеми та можливості розвитку: аналітичний звіт за результатами комплексного дослідження, проведеного на замовлення Форуму НДО в Україні. Київ: ERA, 2018. 47 с. URL: https://www.prostir.ua/wp-content/uploads/2019/06/NGOF_NGOsanalysis.pdf
7. Стронянська І.З., Волинець У.А. Громадські організації в системі консолідованої соціальної відповідальності. *Регіональна економіка*. 2015. № 4. С.163–169.
8. Соціальна відповідальність: теорія і практика розвитку: монографія / за ред. А.М. Колота. Київ: КНЕУ, 2012. 501 с. URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/11443/kolot_3.pdf?sequence=1&isAllowed=y
9. Дементов В.О. Роль громадських організацій у соціальному забезпеченні: український та зарубіжний досвід. *Актуальні проблеми державного управління*. 2008. № 2. С. 309–316.

Отримано 20.05.20 та оновлено 03.09.20

References

1. Bezrukova, O.A. (2015). Responsibility in the modern world: sociological interpretations and empirical studies. Zaporizhzhia: "Khortytsia National Educational Rehabilitation Multiple-Discipline Center" of Zaporizhzhia Regional Council [in Ukrainian]
2. Tkachuk, I.Ya. (2017). Social responsibility of Ukrainian NGOs. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, 6, 52-56 [in Ukrainian]
3. Ukraine in numbers. 2018: statistical collection. (2019). Kyiv: State Statistics Service of Ukraine. URL: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2019/zb/07/Ukr_cifra_2018_u.pdf [in Ukrainian]
4. Stepanenko, V.P. (2015). Civil society: discourses and practices. Kyiv: Institute of Sociology NAS of Ukraine. URL: <http://i-soc.com.ua/assets/files/book/stepanenko/stepanenko.pdf> [in Ukrainian]
5. Ukraine in numbers. 2019: statistical collection. (2020). Kyiv: State Statistics Service of Ukraine. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/07/zb_Ukraine%20in%20figures_u.pdf
6. NGOs in the external environment: organizational problems and opportunities for development: an analytical report on the results of a comprehensive study commissioned by the NGO Forum in Ukraine. (2018). Kyiv: ERA. URL: https://www.prostir.ua/wp-content/uploads/2019/06/NGOF_NGOsanalysis.pdf [in Ukrainian]
7. Stronyanska, I.Z., Volynets, U.A. (2015). Public organizations in the system of consolidated social responsibility. *Rehional'na ekonomika – Regional Economy*, 4,163-169 [in Ukrainian]
8. Kolot, A.M. (Ed.). (2012). Social responsibility: theory and practice of development. Kyiv: Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman. URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/11443/kolot_3.pdf?sequence=1&isAllowed=y
9. Dementov, V.O. (2008). The role of public organizations in social security: Ukrainian and foreign experience. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia – Pressing Problems of Public Administration*, 2, 309-316 [in Ukrainian]

Received on 20.05.20 and updated on 03.09.20